

Czy rozmiar stopy ma znaczenie? Odpowiedzi na to nurtujące pytanie będziemy szukać badając rozmieszczenie średniowiecznych miast i wsi na historycznym Śląsku, na terenie Polski i w Europie Zachodniej. W okresie od XII do XVI w. obszar Europy Środkowo-Wschodniej podlegał intensywnej urbanizacji, która na zawsze odmieniła krajobraz kulturowy tej części kontynentu. Powstało kilkaset nowych miast, a na obszarze historycznego Śląska ponad sto w samym tylko XIII wieku. Na Śląsku doszło do wykształcenia się modelu regularnego miasta, który był stosowany na pozostałych ziemiach Polski. Z tego względu pytanie o pierwotny wygląd i rozplanowanie miast śląskich wydaje się szczególnie ważne, a sposób, w jaki średniowieczni miernicy ustalali wielkość i podziały miast, w dalszym ciągu jest przedmiotem domysłów. Dotychczas do rekonstrukcji pierwotnego rozplanowania historycy architektury i urbanistyki stosowali **metodę analizy modułowej**. Zakładali, że pierwotny układ miasta możliwy jest do odczytania przez określenie modułu, który zastosowali średniowieczni miernicy. Aby go ustalić, przeliczali długości i szerokości odczytane z planu miasta na średniowieczne jednostki miary – stopy, których długość podały źródła pisane. Niedokładność planów historycznych oraz konieczność „dopasowania” do znanych jednostek sprawiała, że metody te były krytykowane przez część badaczy. Ustalenie pierwotnej jednostki, jaka została użyta do rozmierzenia jest możliwe dzięki wykorzystaniu innej metody metrologicznej – **cosine quantogram**. Metoda ta sprawdziła się m.in. przy identyfikacji miar stosowanych w architekturze antycznej, czy też w Machu Picchu, ale nie była do tej pory w badaniach urbanistycznych. Zastosowanie metody cosine quantogram pozwoli zatem na weryfikację wyników analizy modułowej, w tym weryfikację założeń o istnieniu dwóch lub więcej wartości stopy, jaką wymierzone zostały miasta śląskie. Metodologię opracowaną dla miast śląskich chcemy sprawdzić na case study z terenu Polski (miasta lokowane na prawie wrocławskim czy średzkim) oraz z przykładami miast regularnych z Europy Zachodniej, gdzie parcelacja miała inną genezę, ale zabudowa murowana pojawiła się krótko po lokacji (Płd. Francja, Toskania).

Odkrycie w 2013 roku **pierwszej w Polsce opuszczonej średniowiecznej wsi Goschwitz**, którą wytyczono według innego niż znane w literaturze systemu miar, skłoniło nas do refleksji, że wbrew przyjętemu w literaturze sądowi, na Śląsku mogły funkcjonować więcej niż dwie wielkości stopy, a wykorzystanie określonego systemu miar mogło zależeć od wielu czynników, takich jak czas lokacji miasta, prawo, na jakim je lokowano, wpływ macierzystego ośrodka, preferencje fundatora albo po prostu niedoskonałość przyrządów pomiarowych (np. różne długości sznura). Równoległe z zakładaniem miast, na Śląsku trwała rewolucja ruralistyczna. Zakładano nowe wsie, a część istniejących osad przenoszono na nowe prawo, co mogło się wiązać z regulacją ich układu. Na niżu powstały wsie niwowe, z regularnymi siedliskami, a na terenach górskich wsie łąnowe leśnych. Do tej pory sposób rozmierzenia tych wsi nie był przedmiotem szerzej zakrojonych badań. Wiadomo jednak, że w wielu przypadkach struktura siedlisk wsi oraz ich areal przetrwały bez większych zmian od okresu średniowiecza. **Planujemy wykorzystać metody metrologiczne – analizy modułowej oraz cosine quantogram do studiów nad rozmieszczeniem wybranych wsi średniowiecznych**, aby sprawdzić, czy dają równie dobre efekty, jak w przypadku miast, chcemy opracować analizy typu case study dla wsi z kilku mikroregionów. Zastosowane metody metrologiczne zostaną skonfrontowane z wynikami badań archeologicznych, które miały miejsce w ostatnich dziesięcioleciach w przypadku miast oraz z badaniami, które zostaną podjęte na stanowisku Goschwitz-pierwszej w Polsce w pełni zachowanej średniowiecznej wsi oraz zanikłej wsi Zulzendorf, zniszczonej w XVII w. Liczymy, że badania pozwolą nam odpowiedzieć na wiele pytań dotyczących tego, jak wyglądało życie na wsi na średniowiecznym i wczesnonowożytnym Śląsku m.in., jak wyglądały domy na wsi, jak zagospodarowano teren zagrody, co uprawiano i hodowano, jakich przedmiotów używano itp. Z punktu widzenia projektu najważniejsze będzie pytanie o sposób rozmierzenia siedliska wsi oraz jej pól uprawnych, a także w jakim ulegało przemianom. Liczymy też, że uda się ustalić czas i przyczyny zaniku wsi Goschwitz i Zulzendorf. W projekcie wykorzystany będzie szeroki wachlarz metod, od tradycyjnych związanych z warsztatem historyka, po nowoczesne rozwiązania, takie jak analizy źródeł kartograficznych w środowisku **GIS**, wykorzystane zostaną także dane z lotniczego skanowania laserowego (**Lidar**) i skanowania naziemnego. Badania archeologiczne wspierane będą przez **metody geofizyczne** (magnetometr) i **geochemiczne** oraz analizy specjalistyczne (dendrochronologia), wszystko po to, aby uzyskać jak największą ilość informacji oraz opracować metodologię dla podobnych studiów, które mogą być prowadzone w innych regionach Polski.